

האיש החמוש על הבוספורוס: טורקיה 2026

מאת פרופ' אפרת אביב

מבט מבס"א, מס' 2,362 14 בינואר 2026

תקציר: בשנים האחרונות טורקיה הופכת למעצמה אזורית עולה: מפתחת תעשיות ביטחוניות עצמאיות, מייצרת כטב"מים, טילים, ספינות מלחמה ומערכות נשק מתקדמות, ומפגינה נוכחות צבאית רחבה מסוריה ועד קרן אפריקה. תפיסה זו זוכה גם לביטוי ישיר בדבריו של הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן במסר השנתי שלו לכבוד שנת 2026, המגדיר את תהליך ההתעצמות כ"קפיצה גדולה" החובקת את כלל תחומי הביטחון, מטנקי Altay ותותחי Firtina, דרך מסוקי ATAK וכלי טיס בלתי-מאוישים חמושים ועד טילים ארוכי-טווח, מערכות הגנה אווירית שפותחו בטורקיה, ספינות מלחמה, צוללות וכלים ימיים בלתי-מאוישים ואף רואה בו "הזדמנות היסטורית" להמרת הישגים צבאיים להצלחות מתמשכות. במבט ראשון, זוהי הצלחה מרשימה. אולם מבט מעמיק יותר חושף פרדוקס: דווקא העוצמה הצבאית, שאמורה הייתה לחזק את מעמדה האזורי והבינלאומי של טורקיה, הפכה בשנים האחרונות לגורם שמבודד אותה, מסבך אותה מבית ומחוץ ומוביל אותה לאחור.

במשך שנים ארוכות לא נתפסה טורקיה כשחקן שווה או שווה ערך בזירה הבינלאומית. פוליטיקאים במערב דיברו עליה בזלזול, כעל מדינה "בעייתית", כזו שצריכה לקבל הוראות, לא כמדינה שיכולה ליזום מדיניות. אמרו שאין לה מקום באירופה, רמזו שהיא לא מספיק דמוקרטית, ולא התייחסו אליה כאל כוח עצמאי. גם בארה"ב טורקיה נתפסה כשותפה מלאה אבל לא בהכרח אמינה. למעשה, במשך שנים ארוכות טורקיה נתפשה כשותפה שיש להדריכה כיצד לצעוד בשביל הנכון. היחסים עם טורקיה מורכבים בעיקר על רקע היותה חברה בנאט"ו. יתרונה של טורקיה בנאט"ו היה מאז ומתמיד מיקומה הגיאוגרפי. קרבתה לרוסיה, למזרח התיכון ולבלקנים הפכה אותה לנכס חיוני באגף הדרום-מזרחי של הברית, והעניק לאנקרה חופש פעולה מסוים לקדם מדיניות שלא תמיד תאמה את רוח נאט"ו: מהאוטוריטריות הרכה של ארבע הפיכות צבאיות מוצלחות בין 1960 ל-1997, הפעלת משטר חירום לאחר ניסיון ההפיכה ב-2016 ועד הכיבוש של צפון קפריסין שהחל ב-1974 ונמשך עד היום. בשנים האחרונות התחלף הזלזול בהשתאות ולעיתים גם בחשש של ממש. תחת הנהגתו של ארדואן, הרואה בטורקיה מעצמה בפני עצמה, אנקרה בחנה שוב ושוב את גבולות מעמדה הייחודי בתוך נאט"ו, ואף פעלה לא אחת באופן עצמאי לחלוטין, ללא תלות בארגון. צעדים אלה, שבעבר נתפסו כחציית קווים בלתי מתקבלת על הדעת מצד "שחקן משני", מתקבלים כיום בזהירות, בכעס ולעיתים בדאגה מצד אותם גורמים. המעבר הזה, מזלזול לחשש, משקף

היטב את הדרך שטורקיה עשתה עד שהפכה לכח שאי אפשר עוד להתעלם ממנו, ולא רק במובן החיובי.

טורקיה תחת הנהגתו של ארדואן בחרה בעשורים האחרונים לתרגם עוצמה צבאית ישירה להשפעה פוליטית ואסטרטגית כמעט בכל זירה אזורית זמינה. בסוריה, אנקרה אינה מסתפקת במעורבות עקיפה: היא מחזיקה בפועל אזורי שליטה בצפון המדינה, מפעילה כוחות צבא סדירים ופרוקסי, עוקבת מקרוב אחר פעילות ישראלית צבאית בזירה הסורית, ואף הציבה אמצעי מודיעין והגנה אווירית כחלק ממאמץ לייצר עומק אסטרטגי ולהגביל חופש פעולה של שחקנים אחרים. בלוב, התערבה טורקיה ישירות בלחימה באמצעות כוחות, יועצים צבאיים ומל"טים, והייתה גורם מכריע בהצלת ממשלת טריפולי ובהטיית מאזן הכוחות במדינה. בקווקז, תמיכתה הגלויה והצבאית באזרבייג'ן במלחמת גורנוקר באך חיזקה את מעמדה כשחקן ביטחוני אזורי והשפיעה ישירות על תוצאות המערכה. במזרח הים התיכון, אנקרה פועלת באופן יזום לעיגון האינטרסים האסטרטגיים שלה בסוגיות של גבולות ימיים, אנרגיה וריבונות, תוך הפעלת יכולות ימיות, פעילות חיפוש גז ונוכחות מדינית-ביטחונית שנועדה להבטיח את מקומה כשחקן מרכזי בעיצוב הסדר האזורי. רק לאחרונה הודיע ארדואן כי טורקיה נמצאת במקום הרביעי בעולם בהיקף צי קידוחי הגז. במקביל, טורקיה פועלת להרחבת נוכחותה בקרן אפריקה עם בסיסים, הסכמים ונוכחות ביטחונית ומחפשת לעצמה דריסת רגל אסטרטגית בסומליה, בה נבחנת אפשרות להקמת בסיס ימי ולוגיסטי של הצי הטורקי. מכלול המהלכים הללו ממחיש מדיניות עקבית: טורקיה לא מגיבה לסדר האזורי, אלא דורשת לעצב אותו בפועל.

מול ישראל, טורקיה כבר מזמן אינה רק מבקרת מילולית. לאחרונה נכתב בעיתון *Yeni Safak* המקורב לשלטונות שישראל היא האיום מספר אחד על טורקיה. השאלה היא מתי ישראל תוכל להגדיר את טורקיה ככזו: התמיכה הפומבית בחמאס – כבר לא הנושא הפלסטיני, אלא תמיכה בחמאס כמוסד על כל המשתמע – הנוכחות הסורית (מול הכורדים ומול הדרוזים), והשאיפה להיכנס למסגרות ביטחוניות בעזה, מציבות את אנקרה לא כשחקן מתווך אלא כצד מעורב ואף מוביל, אך מוביל לעימות צבאי. כאמור, מדובר באתגר מתרחב: לא חזית אחת אלא מארג של זירות שבהן טורקיה מבקשת לצמצם את ישראל, לעקוב, להשפיע ולהגביל חופש פעולה, מסוריה דרך עזה ועד הים האדום והקרן האפריקנית (סומלילנד). קשה להאמין שהשיח בטורקיה נסוב סביב "צבא אסלאם" נגד ישראל, אבל די לעקוב אחר עיתונאים ואנשי תקשורת פרו-ממשלתיים, שהביעו ספק איום ספק משאלה בתגובה למסר של ארדואן עם תחילת שנת 2026: "מה אם הצבא הטורקי יפעל בירושלים?"...

בדיוק בנקודה הזו, טמון הכשל האסטרטגי הטורקי. במקום להפוך עוצמה צבאית למנוף דיפלומטי, טורקיה הפכה אותה לסמל של חוסר אמון ושל עימות דתי.

העוצמה, במובן זה, הפכה לעול. היא מחייבת השקעות עצומות בתעשיות ביטחוניות על חשבון הכלכלה האזרחית: האינפלציה השנתית בטורקיה הגיעה לשיא של כ-75.45% ב-2024, וגם לאחר ירידה מסוימת נותרה גבוהה ב-2025. התחזיות ל-2026 המצביעות על רמות דו-ספרתיות מתמשכות. במקביל, נאלץ הבנק המרכזי הטורקי להחזיק ריבית מדיניות חריגה של כ-38% בדצמבר 2025, מה שמייקר את האשראי, מכביד על הפעילות הכלכלית, פוגע בצריכה ובהשקעות, ומכביד על שוק העבודה. תמונה שמחזקת גם ה-OECD המתאר האטה כלכלית כבר ב-2024 עקב תנאים פיננסיים הדוקים. על רקע זה, יזמה הממשלה מהלך חריג של גיוס הכנסות ייעודיות לתעשיות הביטחוניות: בתקשורת דווח שהוגשה הצעת חוק להטלת היטלים ואגרות חדשות בהיקף של כ-2-3 מיליארד דולר בשנה, כשהיעד הוא כשמונים מיליארד לירות בשנה לקרן התמיכה בתעשיות הביטחוניות. מכך עולה שהתחום הביטחוני נתפס כנטל תקציבי כבד הדורש משאבים נוספים, ובשילוב אינפלציה גבוהה וריבית גבוהה לאורך זמן הוא מצביע על עלויות ייצוב

כבדות. לצד המצב הכלכלי טורקיה מתמודדת כיום עם בעיות פנים חברתיות עמוקות, הכוללות עלייה בעוני וחוסר גישה למשאבים בסיסיים בקרב חלקים מהאוכלוסייה, אי-שוויון אזורי מתמשך בין פרובינציות מערביות מפותחות לבין אזורים מזרחיים מוחלשים. בהקשר זה, מצב הנשים משקף פערים מבניים חריפים: שיעור השתתפותן בכוח העבודה נמוך משמעותית מזה של גברים, מספר הנשים בזירה הפוליטית נותר מוגבל, עם כ-19.9% בלבד מחברות הפרלמנט נכון ל-2024. ובמקביל נמשכות רמות גבוהות של אלימות מגדרית ופמיסיידים, ההופכות את זכויות הנשים לנושא מרכזי של מחאה ציבורית וביקורת על מדיניות השלטון. טורקיה מחזקת שיח לאומני פנימי שמונע ביקורת; והיא יוצרת תלות מתמשכת בהפגנת כוח כדי לשמר לגיטימציה פוליטית. התוצאה היא מדינה שנראית חזקה כלפי חוץ, אך מתקשה לייצר אמון, שותפויות ויציבות לאורך זמן ובזירה הפנימית, שילוב של שחיקה כלכלית, מתחים חברתיים והישענות גוברת על לאומנות וכוח צבאי מציב את המשך שלטונו של ארדואן בפני אתגרים הולכים ומחריפים. בניגוד לשכנה, איראן, שבה מנגנוני הדיכוי המשטריים בלמו בה עד כה תרחישים כאלה, ההיסטוריה הטורקית מלמדת, כי במצבי עומס קיצוניים הפיכה צבאית אינה חריגה אלא חלק ממארג הכלים הפוליטי. אם זאת בדומה לאיראן, אין לשלול תרחיש שבו מחאה עממית רחבה תתרחש גם בטורקיה, גם אם מנגנון ההפלה עצמו יופעל בידי אליטות ולא על-ידי "הרחוב".

בהשוואה לציר ישראל-יוון-קפריסין, הפער בולט עוד יותר. נכון הדבר שהמדינות הללו אינן חפות מקשיים או מחלוקות, אך הן משתמשות בביטחון, אנרגיה ושיתוף פעולה אזרחי כדי להרחיב קשרים, לא כדי לאיים. טורקיה, לעומת זאת, בחרה לראות כמעט כל זירה כמאבק סכום אפס: או שהיא נוכחת, או שמישהו אחר "עוקף" אותה. כך גם בפרויקטים כלכליים ואנרגטיים אזוריים, וכך גם ביחס לישראל. האירוניה היא שטורקיה הייתה יכולה להיות מתווכת, לא מתעמתת גם אם לא בנושא הישראלי, אך הבחירה בעימות מתמשך, ברטוריקה כוחנית ובהתערבות צבאית כפתרון כמעט אוטומטי, סגרה חלון זה.

הפרדוקס הטורקי מזכיר סיפור עממי על ג'וחא (נאסרדין): ג'וחא נראה יום אחד מסתובב בשוק כשהוא חמוש מכף רגל ועד ראש בשריון ובחרב, אך רגליו יחפות ובטנו מקרקרת. כששאלו אותו: "למה השקעת את כל כספך בנשק כשאינך לך לחם?", ענה בגאווה: "כדי שלא יגנבו לי את הלחם שאין לי".

כך נראית טורקיה של 2026: היא בונה אימפריה צבאית אימתנית בזמן שהחברה והכלכלה שלה נשחקות מבפנים. ההשוואה לג'וחא זועקת; זו עוצמה שאינה נכס אלא נטל. האמת הפשוטה היא שמדינה העסוקה בחימוש דורסני על חשבון הכלכלה – אין פניה לשלום. טורקיה אולי לא מבודדת לחלוטין, אך היא לכודה במעגל של עימותים ומתח חיצוני, חמושה בכבדות אך פגיעה יותר מתמיד, בביתה שלה.

פרופ' אפרת אביב היא פרופ' חבר במחלקה להיסטוריה באוניברסיטת בר-אילן וחוקרת בכירה במרכז בגין סאדאת.